

Kinas nye eksportfremstød i Afrika: vedvarende energi

Af Martin Kaae Riis & Mette Skak

Kina satser i stigende grad på eksport af vedvarende energi til Afrika. Hvilke perspektiver rejser det for Vestens værdipolitiske dagsorden i Afrika om god regeringsførelse, kønslig ligestilling eller EU's ønske om at bremse strømmen af økonomiske flygtninge fra kontinentet? Ja, hvilke interesser og dynamikker er det, der ligger bag den nye tendens i Kinas verdensøkonomiske ekspansion?

De fleste ved godt, at Kina er en afgørende spiller i verdensøkonomien, og mange har bidt mærke i kinesernes synlighed i Afrika. Endnu før Aarhus og Odense får deres letbaner på skinner, kører der en spritny letbane/metro i Addis Abeba, Etiopiens hovedstad opført af det statslige kinesiske Changchun Railway Vehicles.

Lige så skelsættende bliver den 750 km lange jernbane, der snart vil forbinde det afrikanske politiske magtcenter med udskibningshavnen Djibouti. Men hvor mange gør sig klart, at Kina også er slået ind på vedvarende energi i sin eksport til Afrika og således konkurrerer med Vestas og andre danske grønne spydspidser på de oversøiske markeder?

Afrikanernes interesse i at tage imod den grønne kinesiske udviklingshjælp er åbenlys. Afrika syd for Sahara er i den grad underforsynet med adgang til elektricitet sammenlignet med resten af verden – manglen omfatter 635 mio. mennesker. Derfor anser udviklingsforskerne Wie Shen og Marcus Power (Africa and the export of china's clean energy revolution, *Third World Quarterly*, vol 38, issue 3.) energi som nøglen til Afrikas udvikling – dvs. et springbræt til lokal jobskabelse.

Hertil kommer, at afrikanerne oplever truslen om klimaforandringer som den mest nærværende globale trussel, hvorimod truslen om terror trods Boko Haram, Al Shabab osv. ligger længere bagud i bevidstheden. Det viser tal, som Politiken har offentliggjort for hvilke globale trusler, der optager befolkningerne på fem forskellige kontinenter (1. aug., 2017). Så Kina løber åbne døre ind.

Dermed være ikke sagt, at Kinas grønne eksportfremstød er uproblematisk eller altid forløber gnidningsfrit. Men sagen er, at selv om Kina ikke selv har opfundet de grønne teknologier – sol- og vind-

Martin Kaae Riis er stud.scient.pol. på kandidatdelen, Institut for Statskundskab på Aarhus Universitet.

Mette Skak er cand.mag. i russisk sprog og historie og lektor ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.



Afrikanerne oplever truslen om klimaforandringer som den mest nærværende globale trussel, hvorimod truslen om terror trods Boko Haram, Al Shabab osv. ligger længere bagud i bevidstheden.

energi med mere – har Kina taget så meget ved lære af de 'grønne stormagter', at vedvarende energi er blevet et trumfkort i landets eksportstrategi. Det dokumenteres sort på hvidt af den vestlige verdens økonomiske samordningsforum OECD i en rapport fra 2016 samt udviklingsforskerne Shen og Power. De bruger ordet revolutionseksport, idet de ser den nye tendens som et barn af Kinas egen grønne energirevolution.

Trump's selvmål

Hvad fremtiden angår, har USA's præsident Donald Trump foræret Kina ekstra megen vind i sejlene, da USA forlod klimaaftalen COP21, der blev indgået i Paris i december 2015. Trumps selvmål blev hilst velkommen af Li Tao, teknisk direktør for den kinesiske solpanel-gigant JA Solar, med ordene: "Kina har chancen for at overgå de vestlige lande i ny energi". Han blev citeret af *New York Times* den 5. juni 2017 under overskriften: 'China Looks to Capitalize on Clean Energy as U.S. Retreats'.

Her er der klare undertoner af handelskrig og global rivalisering mellem Vesten og Kina. Antagelig holder det stik at hævde, at Kina med sin statskapitalistiske hjælp til opbygning af miner, infrastruktur og produktion på det forsømte afrikanske kontinent er den skjulte game changer bag den økonomiske fremgang, der ses flere steder i Afrika her i det 21. århundrede – det mener eksempelvis Afrika-kenderen Deborah Brautigam. En fælles rapport fra OECD og Det Internationale Energiagentur (2016) bifalder ligeledes Kinas omfattende satsning på energi

som noget, der fremmer Afrikas samlede økonomiske formåen i et win-win scenario.

Imidlertid skal man spise brød til, når nogen fremmaner billedet af en samlet kinesisk masterplan for Afrika – navnlig på feltet vedvarende energi, skriver Shen og Power. Der foreligger ikke en sådan statslig plan, selv om den daværende kinesiske premierminister Wen Jiabao tilbage i 2009 lovede afrikanerne at opføre 'hundrede grønne energiprojekter rundt om i Afrika, heriblandt adskillige mindre solenergi-projekter'.

Tværtimod er pointen hos Shen og Power, at Kinas grønne eksport vidner om, at Kinas kapitalisme undergår en forvandling fra statskapitalisme til en mere privat kapitalisme – dvs. ikke for alvor et topstyret eksportfremstød, men noget, der er drevet af enkelte økonomiske og institutionelle aktørers ret snævre interesser, viden og kunnen. Nok så pudsigt peger de på, at det kinesiske fremstød til fordel for solenergi i Afrika blot er en plan B set med de kinesiske solgiganters øjne – et udfald fremkaldt af EU's og USA's anti-dumpingtiltag, hvortil kommer overkapaciteten på det kinesiske hjemmemarked.

Det vigtige er derfor at forstå de kinesiske virksomheders placering i de globale produktionskæder og sætte sig ind i, hvordan det enkelte grønne projekt i Afrika er skruet sammen, hvad angår de forskellige interessenters rolle.

Energiprojekterne i Afrika

Lad os derfor se nærmere på, hvad der har kendetegnet Kinas energiprojekter i

Afrika, og senere inddrage forholdene på verdensmarkedet og markedssituationen indadtil i Kina. Til sidst afvejes forholdet mellem på den ene side geøkonomi, det vil sige statslig økonomisk rivalisering kloden over og på den anden side geopolitik, det vil sig. tilsvarende ikke-økonomiske logikker bag Kinas fremfærd i Afrika. For skal vi her i Europa se Kina som en modspiller i Afrika eller hvad?



Kinas grønne eksport vidner om, at Kinas kapitalisme undergår en forvandling fra statskapitalisme til en mere privat kapitalisme – dvs. ikke for alvor et topstyret eksportfremstød, men noget, der er drevet af enkelte økonomiske og institutionelle aktørers ret snævre interesser, viden og kunnen.

Som det ses af kortet på side 78, gør Kina sig gældende i hele spektret af energiteknologier på det afrikanske kontinent. De fossile brændstoffer er slet ikke ude af billedet, da det i flere Sahara-stater mest handler om olie, hvilket hænger snævert sammen med Kinas eget behov for olie. Andre steder er det gas eller værre endnu kul, der udgør energikilden.

Især skal man være opmærksom på, at OECD-kilden anser vandkraft for genanvendelig energi, selv om vandkraftværker faktisk højner CO₂-udledningen (Ingeniøren, 11. 10. 2016). Så når Kinas nye grønne satsning tilsyneladende bidrager med 56 pct. af Kinas store samlede bidrag til at højne Afrikas energiforsyning hen over tiåret 2010-2020, udgør hele 49 pct. heraf strøm fra vandkraftværker.

Med andre ord er det kun syv pct., der handler om sol og vind samt geotermisk energi, biomasse-anlæg eller udnyttel-

se af spildvarme. De syv pct. er alligevel vigtige, mener både OECD og Shen og Power. Etiopien og Sydafrika er de to spydspidser i kinesernes egentlige grønne fremstød; Etiopien er vigtig som hovedsæde for den Afrikanske Union, mens Sydafrika indgår som det femte medlem i BRIKS-kvintetten Brasilien, Rusland, Indien, Kina og Sydafrika.

I Etiopien er Kina så synlig, at tachauffører vil have deres børn til at lære kinesisk som en fremtidssikring. Men det er ikke bare unge etiopiere, der vil blive taget i skole af kineserne, det omvendte gælder sådan set også, hvad førnævnte letbane/metro angår. Etiopien forlangte af Changchun Railway Vehicles, at mindst 80 pct. af arbejdskraften bag projektets virkeliggørelse skulle være lokal, hvad der vendte op og ned på mønstret for kinesiske udviklingsprojekter.

Måske har Etiopien skelet til Sydafrika, der længe har stillet strenge krav om andelen af sort arbejdskraft over for udenlandske entreprenører og virksomheder.

Ifølge Shen og Power har det ikke skræmt det kinesiske foretagende Jinko Solar væk fra Sydafrika, tværtimod. For denne solenergiproducent gik efter ikke bare som en engangsforeteelse at blive underleverandør til Sydafrikas kæmpestore grønne energipolitiske satsning, der går under forkortelsen RE-IPPPP. Jinko Solar ville have foden inden for som fast producent af såkaldt fotovoltaisk solenergi med egen fabrik i Cape Town. Fabrikken kostede 7,4 mio. dollar at opføre; til gengæld sidder Jinko Solar nu på den største enkeltandel af den vigtige solenergi-del i det samlede RE-IPPPP. Det forhold, at China Development Bank har sin egen Afrika-filial kaldet Sino-African Fund sikrede Jinko Solar en strømnet

finansiering, tilføjer Shen og Power. I det hele taget har RE-IPPPP mobiliseret en sværm af kinesiske giganter inden for såvel solenergi som vindkraft.

Kinas flagskib

OECD-rapporten opholder sig ved Etiopien som Kinas egentlige flagskib for grønne satsninger, eftersom Etiopien ikke rigtig har andet at byde på. Kina har opført elmaster til ledningsnettet og opbygget vandkraft, men er også gået helt nye veje med biomasse og spildvarme. Førstnævnte drejer sig om Welkait-anlægget, der opføres ved en sukkerfabrik, da man kan producere energi af sukkerrørsresterne. Anlægget vil først være klar i 2019, og vil da levere i alt 120 megawatt samt – nok så vigtigt – beskæftige 2.000 etiopiere. For Kina er motivet, at det ikke er rentabelt at producere sukker hjemme, så det er bedre at importere.

Reppie-spildvarmeanlægget, designet af britiske Cambridge Industries og under opførelse af China National Electric Engineering Company, har en kapacitet på 1.400 ton affald dagligt, hvoraf bystyret i Addis Abeba garanterer at levere halvdel. Det er dog uvist, om Reppie vil blive udnyttet til fulde. Hertil kommer Power-Chinas bidrag til at opføre Adama-vindmølleparken til glæde for lokale virksomheder. Den er udstyret med i alt 136 kinesiske turbiner (heraf 34 af de enorme Goldwind-turbiner med en diameter på 77 meter) og har 2.100 etiopiske ansatte.

Den grønne kinesiske nyorientering i eksporten til Afrika falder på et tørt sted. Elektricitet er vitterlig vejen ud af fattigdom, da pålidelig strømforsyning er forudsætningen for produktion og job i større skala samt uddannelse og sundhed. Det pudsige er det hovsa-agtige, der under overfladen kendetegner de kinesiske solgi-

ganters indtog på det afrikanske marked. Shen og Power dokumenterer, at deres Afrika-eksport for alvor røg i vejret i 2013 med en omsætning på 566,5 mio. US dollar, hvor den året før lå på sølle 1,5 mio.

Tidspunktet hænger snævert sammen med, at kineserne i tiden op til 2013 løb panden mod muren i EU og USA, der begge slog hårdt ned på Kinas subsidier til dens solenergi-industri. Den kinesiske stat måtte spænde et sikkerhedsnet ud under industrien, men da det kinesiske hjemmemarked kun kunne aftage under halvdel af dens anlæg, måtte solgiganterne nu kaste deres kærlighed på det Globale Syd, heriblandt altså Afrika.

Overkapacitet

Lidt det samme gør sig gældende i Kinas vindindustri, hvor staten aktivt byggede industrien op fra bunden med en helt uhørt protektionisme. Udenlandske vindpionerer blev mødt med et krav om at sikre, at mindst 70 pct. af komponenterne til prototyperne skulle fremstilles i Kina. Det gjorde, at Kina på kort tid fik skabt turbine-producenter i verdensklasse – som Goldwind samt Sinovel og United Power. Men problemet med vindenergien blev hurtigt de nye producenters enorme overkapacitet – Goldwind kom op på at producere turbiner med en ydelse på i alt 361 megawatt i 2013.

Det specielle ved Kina er nemlig den gigantiske skala-økonomi, som opstår i cocktailen af kommunistisk etpartistyre og et milliardstort befolkningsunderlag. Som en nødløsning måtte bl.a. Goldwind rette kikkerten mod de oversøiske markeder. Nok så sigende for den mentalitet, der hersker på direktionsgangene hjemme i Kina, citerer Shen og Power flere kinesiske erhvervsfolk for deres brug af ordsproget: "Selv en sulten kamel (dvs. det kinesi-

ske hjemmemarked) kan pukke mere end en nok så stærk hest!” Læs: det lovende, men underudviklede, ustabile afrikanske marked.

Hjemme i Kina er producenterne nemlig vant til rutinemæssigt at levere forsyningsanlæg i gigawatt-skala, hvorimod de i Afrika skal konkurrere med verdens stærkeste vindmølleproducenter om megawatt-‘småtterier’. Så da premierminister Wen tilbage i 2009 lovede Afrika ‘adskillige mindre solenergi-projekter’ var det både et løfte til afrikanerne og et spark i en vis legemsdel på det hjemlige erhvervsliv, der skulle få dem til at skalere ned.

Fra geopolitik til geoøkonomi

Hvordan ser det så ud med forholdet mellem geoøkonomi og geopolitik? Ja, på den ene side er Kina stadig et kommunistisk etpartistyre, der i den grad er optaget af Kinas egen vækst og økonomiske fremgang som en måde at fremtidssikre regimets greb om den politiske magt. Så veteranen udi strategi og verdenspolitik Edward N. Luttwak ville afgjort betragte Kina som skoleeksempel på hans teori om, at geopolitik – dvs. sikkerhedspolitisk krigsførelse mellem stormagterne om territorier – i vore dage er erstattet af handelskrige og deslige mellem staterne. (From Geopolitics to Geo-Economics, 1990).

På den ene side agerer Kina stadig protektionistisk indadtil og offensivt udadtil som udtryk for en eksportdrevet industrialisering, idet Kina jo også er medlem af WTO. På den ene side afspejler Kinas fokus på energisektoren i Afrika Kinas manglende energiselvforsyning samt et princip om at sprede energiimporten på flest muligt leverandørnationer for ikke at komme i lommen på eksempelvis Rusland. Faglitteraturen taler ikke uden grund om slagordet ‘Going out’ som Kinas statslige

strategi for Afrika. På den anden side afviser Shen og Power blankt, at handelsministeriet MOFCOM styrer showet, når de kinesiske statsejede virksomheder agerer på det afrikanske marked.

Med andre ord er der ikke tale om en firkantet gammeldags merkantilisme fra Kinas side, men om en mere subtil globaliseret kapitalisme baseret på statsejede virksomheders faktiske autonomi på nær, at de indgår i globale eller lokale produktionskæder og spiller med og mod verdens andre virksomheder. Kina er på godt og ondt en del af det 21. århundredes vilkår. Staten i Kina er stille og roligt blevet til en reguleringsstat ikke ulig den tyske eller for den sags skyld den danske.

Når det er sagt, hører det med til billedet, at de overordnede magthavere i Kina har en klar geopolitisk dagsorden i Afrika. Kina er meget bevidst om, at Afrikas afkolonisering har skabt en perlerække på 54 stater med markante stemmer og stemmeret i FN’s Generalforsamling. Uden officielt at stille betingelser for sine udviklingsprojekter satses Kina på at høste diplomatisk goodwill og vinde FN-stemmer over på sin side i diplomatiske tvister med Vesten.

] Kina er meget bevidst om, at Afrikas afkolonisering har skabt en perlerække på 54 stater med markante stemmer og stemmeret i FN’s Generalforsamling.

Kinas Afrika-diplomati med ledsagende udviklingsbistand begyndte nemlig i det små tilbage i 1960’erne. Det mest markante udtryk for Kinas særlige geopolitiske dagsorden er Taiwan-sagen eller rettere ét-Kina-politikken, som Kina strengt håndhæver. Før december 2016 var der tre lande i Afrika, der havde diplo-

matiske forbindelser til Taiwan: Burkina Faso, Swaziland samt Sao Tome og Principe. Men efter at have fået besøg af Kinas udenrigsminister i december 2016 brød Sao Tome med Taiwan, og Beijing fulgte op med løfter om at hjælpe Sao Tome og Principe med social og økonomisk udvikling. I juni 2017 blev det til plan for at erstatte fossile brændstoffer med vedvarende energi.

Ethvert autoritært styre som Kina har en iboende illiberal dagsorden gående ud på at fremhæve værdier som stabilitet og handlekraft fremfor demokrati, ytringsfrihed og menneskerettigheder. Af disse grunde har Kina ingen kvaler med at samarbejde med nogle af Afrikas mest brutale regimer, idet man gør 'ikke-indblanding' til den sande dyd. Den kinesiske Brookings-analytiker Sun Yun (2014) ser imidlertid denne dagsorden som værende lige så meget indenrigspolitik som udenrigspolitik.

Beijing håber på økonomisk vækst og anden fremgang for autoritære regimer i Afrika, simpelt hen fordi den kinesiske top mener, at det afstiver Kinas Kommunistiske Parti på hjemmebane og højner partiets legitimitet. Den kinesiske statskapitalistiske model markedsføres fra officielt hold, og overfladisk set har fx Sydafrika præsident Jacob Zuma taget den til sig.

Den afrikanske virkelighed

Men én ting er det officielle diplomati og de ønskedrømme, der driver ledelsen i Beijing; noget andet er den afrikanske virkelighed, som også europæerne og amerikanerne har erfaret.

I november 2015 slog det britiske ugemagasin *The Economist* under overskriften 'Chinese investment in Africa: Not as easy as it looks' således koldt vand i blo-

det, hvad angår bekymringen over Kinas økonomiske offensiv i Afrika. Førnævnte Brautigam, der generelt mener, at Kina gør mere gavn end skade i Afrika, udtaler, at kineserne har det med at tro, at Afrika fungerer som Kina. De stoler på afrikanske regerings tilsagn om, at de bare kan opføre et givent anlæg på det aftalte område, som så viser sig at være beboet af squatters, der har dyrket jorden i generationer og vundet hævde på ejendomsretten, eller lokale magthavere blæser på de aftaler, som regeringen har indgået.

Altså de samme problemer, som vestlige aktører støder på. Det spændende er, at de kinesere, der bider sig fast på det afrikanske marked, begynder at praktisere de samme løsninger som vesterlændinge tyr til. Nemlig at praktisere corporate social responsibility, det vil sige, at man indarbejder sociale og miljømæssige hensyn i det konkrete udviklingsprojekt, ansætter afrikanske direktører og sætter sig nøje ind i de lokale forhold – med andre ord udviser rettidig omhu.

Så selv om Vesten og Kina har modsatte geopolitiske interesser i Afrika, trækker parterne geoøkonomisk i det store og hele på samme hammel. Vel at mærke uden at afrikanernes interesser behøver at blive tilsidesat, de skal blot tænke i at stille krav om fx jobskabelse. Følgelig er konklusionen i den tidligere omtalte fælles OECD/International Energy Agency-rapport, at alle tre parters interesser er komplementære. Den slutter med følgende salut: "Triparty co-operation among African and OECD countries and China has the potential to deliver triple benefits".

Og hvad angår geopolitik, er det spørgsmålet, om ikke europæerne bør ophøre med at stirre sig blinde på Kinas problematiske geopolitiske dagsorden, da

den jo har et anstrøg af ønsketænkning. I stedet bør man rette blikket mod den geøkonomiske side af Kinas Afrika-politik som kimen til en fremtidig løsning på Europas akutte geopolitiske mærkesag i Afrika – flygtningestrømmen.

Om noget skal europæerne selv tænke i jobskabelse og klimapolitik – ja, globalisering og kapitalisme i deres Afrika-politik. Man fornemmer, at tyskerne med kansler Angela Merkel i spidsen er på det rene med denne vision. Den kom til udtryk

under G20-topmødet i Hamburg sommeren 2017, hvor der blev arbejdet på at skabe mere fodslag mellem Tyskland og Kina i verdenspolitikken.

Forud for mødet lancerede tyskerne en skitse til en Marshall Plan for Afrika. Hvad kineserne angår, kaldes deres nye enorme regionale satsning 'One Belt, One Road' eller Silkevejsprojektet undertiden for Kinas Marshall Plan.

○ ○ ○